

JAARVERSLAG 2017

DARE TO DISCOVER | A VR JOURNEY

Tijdens deze VR tijdreis, aan boord van het VOC-schip, maakt de bezoeker een vlucht over de historische haven van Amsterdam.

INHOUD

Voorwoord	06
Profiel	08
Bezoeker	14
Tijdelijke tentoonstellingen en projectroom	16
Educatie	30
Collectie en onderzoek	32
Publicaties	38
Organisatie	40
Vooruitblik	50
Gelieerde instellingen	52
Jaarrekening 2017	54
Verslag van de Raad van Toezicht	60

VOORWOORD

In 2017 werden onze verwachtingen qua bezoekersaantallen op alle fronten overtroffen. 349.292 bezoekers bezochten Het Scheepvaartmuseum. In alle vier de kerndoelgroepen (gezin, cultuurliefhebber, buitenlandse toerist en onderwijs) hebben we een toename gezien; een plus van in totaal 21%. Ook de bezoekerswaardering is met een 8,3 onverminderd positief.

Twee grote publiekstrekkingen hebben hier onder andere aan bijgedragen. ‘Blaeu’s wereld in kaart | meester-cartograaf in de Gouden Eeuw’ werd lovend ontvangen door zowel pers als publiek en is wegens succes verlengd. Ook de virtuele tijdsreis door de Amsterdamse haven in de Gouden Eeuw is inmiddels een ‘must-see’ in Het Scheepvaartmuseum.

In 2017 is er ook een aantal bijzondere projecten geweest, waarmee we inhaakten op de actualiteit zoals *Tropic City* van Jolan van der Wiel en de tentoonstelling georganiseerd door Dutch Portrait Gallery, *Ode aan een Amsterdammer*, een eerbetoon aan burgemeester Eberhard van der Laan. Het museum was wederom onderdeel van het Amsterdam Light Festival, dit keer met het kunstwerk ‘Homeward Bound’ van kunstenaar Victor Engbers als blikvanger op de vaarroute.

Een bijzondere gebeurtenis afgelopen jaar was de Uitmarkt met Het Scheepvaartmuseum als middelpunt. Ruim 27.000 mensen hebben in dat weekeinde een bezoek gebracht aan het museum, wat voor veel bezoekers tevens de eerste keer was.

De diverse publieksactiviteiten en educatieprogramma’s werden goed bezocht. Bovendien kreeg het nieuw ontwikkelde BOOTKAMP, een introductieprogramma voor brugklassers, een Europese educatieprijs toegekend. Iets waar we erg trots op zijn.

2017 stond verder in het teken van de uitwerking van de uitgangspunten uit het activiteitenplan Blauwdruk (2017-2020).

Een van de uitgangspunten was het creëren van een maritiem kenniscentrum. Met de komst van Vera Carasso als directeur Museale Zaken en senior conservator Jeroen van der Vliet als verantwoordelijke voor dit kenniscentrum is een grote stap voorwaarts gemaakt.

VOORWOORD

De openingstijden van de bibliotheek zijn inmiddels verruimd naar vijf dagen per week. Een door het publiek gewaardeerd initiatief, getuige de verviervoudiging van het aantal bibliotheekbezoekers. Tevens is ons fellowship programma in overleg met Universiteit Leiden en Maritiem Museum Rotterdam uitgebreid.

Daarnaast is het meerjarig tentoonstellingsprogramma gerealiseerd rond specifieke jaarthema’s. In 2017 was dit ‘Maritieme Innovaties’ wat onder andere werd vertaald in de tijdelijke tentoonstelling ‘Gamechangers’.

2017 was ook het jaar dat de nieuwe Erfgoedwet van kracht werd en het museum de verantwoordelijkheid kreeg over haar gebouwen. Naast ’s Lands Zeemagazijn ook de depotgebouwen. Dit had veel implicaties voor de organisatie-

structuur die mede om deze reden is herzien en in goed overleg met de OR tot stand is gekomen.

De nieuwe organisatiestructuur geeft vertrouwen voor de toekomst en maakt het mogelijk om door aansprekende programmering, onderzoek en publieksactiviteiten een breed publiek aan te trekken. In de komende jaren zal Het Scheepvaartmuseum zich verder ontwikkelen als kenniscentrum en als bijzondere plek om met de inzet van onze maritieme collectie het verleden tot leven te brengen, waarmee we aanzetten tot nadenken en het stimuleren van de dialoog.

Een bijzondere plek om als directeur trots op te zijn.

Michael Huijser
Directeur Het Scheepvaartmuseum

PROFIEL

De Stichting Nederlands Scheepvaartmuseum Amsterdam, statutair gevestigd te Amsterdam, is op 16 december 1994 opgericht. De stichting heeft als doel om bij een zo breed mogelijk publiek de belangstelling voor en het inzicht in alle aspecten van de Nederlandse maritieme cultuur, geschiedenis en kunst, mede in internationaal verband, te bevorderen.

MISSIE

Het Scheepvaartmuseum wil een groot en breed publiek inspireren en verrijken met het zeewaartse verhaal.

VISIE

Het zeewaartse verhaal gaat over reizen naar het onbekende, over ontdekking en interactie met uiteenlopende nieuwe culturen, ondernemerschap en durf. Het Scheepvaartmuseum vertelt dit zeewaartse verhaal aan de hand van een maritieme topcollectie, via vernieuwende presentaties en prikkelende tentoonstellingen. Hiermee biedt het inspiratie voor de toekomst, wordt het verleden tot leven gebracht en zet het museum aan tot nadenken.

De huidige Nederlandse samenleving is turbulent en wordt geconfronteerd met grote veranderingen en onzekerheden. Het Scheepvaartmuseum ziet kans om vanuit het zeewaartse verhaal het publieke debat diepgang te geven en zijn collectie te contextualiseren. Het wil daarin een museum zijn dat zich bewust is van het verleden en de hedendaagse ontwikkelingen en vastlegt wat in de toekomst geschiedenis zal zijn.

Het zeewaartse verhaal wordt inhoudelijk gedragen door vijf hoofdthema's:

1. Nederland als maritieme natie: dit is het perspectief om met de collectie verhalen te vertellen over de door de maritieme sector sterk beïnvloede Nederlandse identiteit.

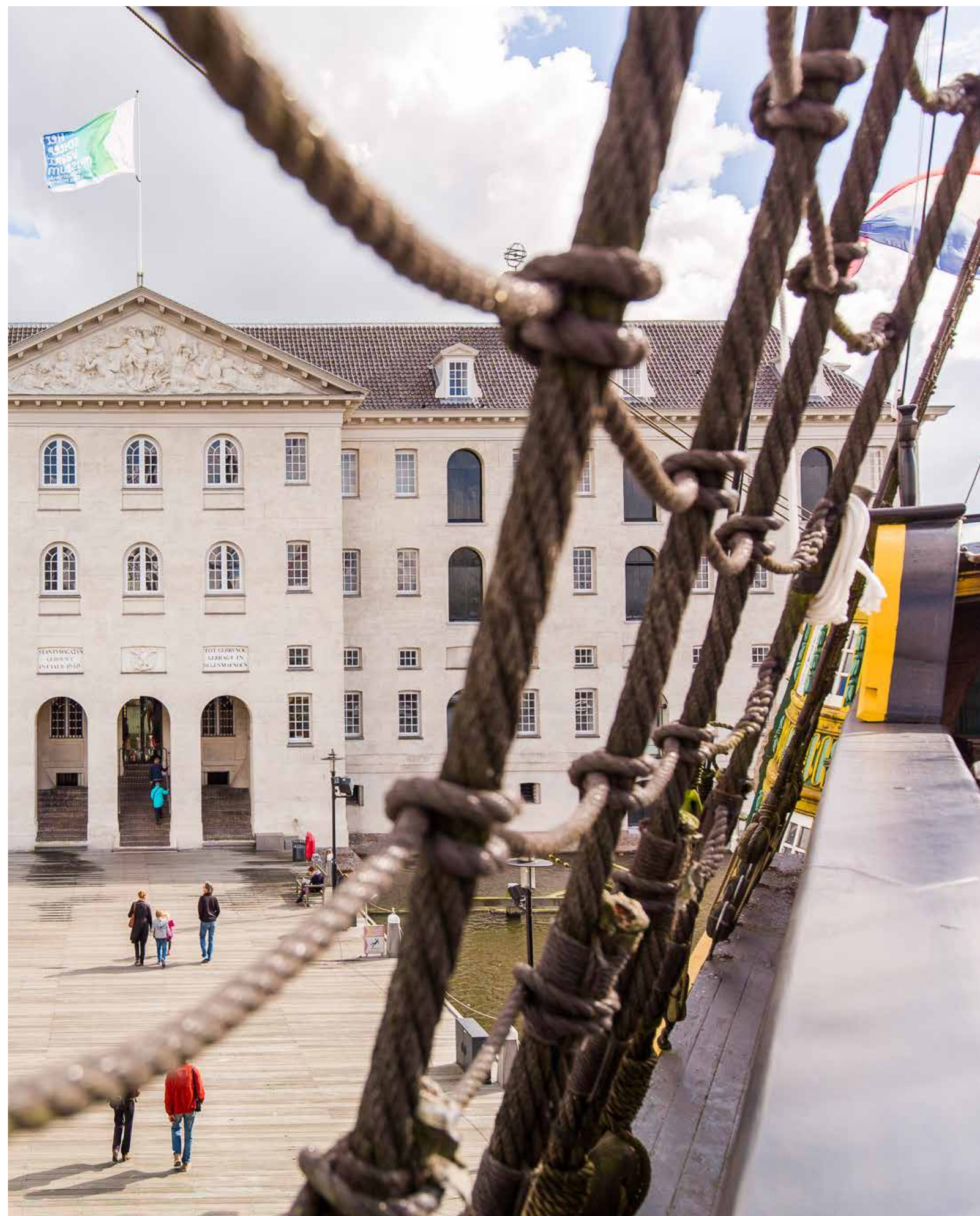
2. Nederlanders en de wereld:

vanuit een internationaal perspectief wordt de Nederlandse maritieme geschiedenis benaderd. Het Scheepvaartmuseum vertelt het verhaal over de historische en actuele relatie van Nederlanders met andere naties, het handhaven van vrede, internationale handel, en over de relatie met andere volkeren en culturen.

3. De zee als bron van inspiratie: hoe lieten en laten kunstenaars, fotografen en filmmakers zich inspireren door de maritieme sector en omgekeerd?

4. De zee als nieuwe uitdaging: innovatie in de maritieme sector en de betekenis van de pleziervaart en watersport.

5. Amsterdam als havenstad: verhalen over de Amsterdamse havens, rederijen, het gebouw 's Lands Zeemagazijn en de rol van het Marineterrein door de eeuwen heen.

COLLECTIE-PROFIEL

De collectie van Het Scheepvaartmuseum bestaat uit meer dan 400.000 collectiestukken en behoort tot de wereldtop van maritieme collecties. Het vertelt over de fascinerende relatie van de mens met de zee en raakt maatschappelijke thema's als globalisering, migratie, oorlog en vrede, kolonialisme, slavernij, technologie, interactie tussen verschillende culturen en de reflectie van de maritieme identiteit in de kunst.

De collecties cartografie, navigatie, scheepsmodellen, schilderkunst en de wetenschappelijke bibliotheek vertegenwoordigen cultureel erfgoed van nationaal en internationaal belang. Daarnaast is de instrumenten- en globecollectie de tweede ter wereld wat betreft omvang en samenstelling.

Het museum beheert één van de belangrijkste atlassenverzamelingen, waaronder twaalf edities van de laat-middeleeuwse Ptolemaeus atlas. De schilderijencollectie, met grote namen als Nooms, Vroom, Van Wieringen, Backhuysen en Van de Velde, loopt door tot in de 21e eeuw en is hiermee de meest complete van Nederland. De collectie authentieke, contemporaine scheepsmodellen en technische

tekeningen geven een nagenoeg compleet beeld van de Nederlandse scheepsbouw vanaf het eind van de 16e eeuw tot heden.

Het Scheepvaartmuseum beheert een collectie van verschillende vaartuigen, waaronder de Koningssloep en één groot varend monument; het in 1900 gebouwde directieschip en ijsbreker van Rijkswaterstaat de Christiaan Brunings.

KENNIS-INSTITUUT

Het Scheepvaartmuseum is tevens een kennisinstituut. De bibliotheek, ten dienste van het publiek, is in 2017 door 4.453 onderzoekers en liefhebbers bezocht. De bibliotheekverzamelingen zijn internationaal vermaard bij wetenschappelijke specialisten. De collectie Crone is bijvoorbeeld ongeëvenaard als het gaat om de vroege Europese navigatiegeschiedenis.

Vanuit de Stichting Fellowships Scheepvaartmuseum stellen museum en de Vereniging Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum jaarlijks twee stipendia beschikbaar voor studenten en academici uit binnen- en buitenland: het Dr. Ernst Crone-fellowship en het Prof. J.C.M. Warnsinck-fellowship. Het museum onderhoudt nauwe banden met de Vrije Universiteit Amsterdam (VU), de Universiteit van Amsterdam (UvA) en de Universiteit Leiden en is onder andere lid van het Northern Seas Maritime Museums Network en het International Congress of Maritime Museums.

LOCATIE

Het Scheepvaartmuseum is gevestigd in 's Lands Zeemagazijn. Dit monumentale gebouw uit 1656 werd ontworpen door Daniel Stalpaert voor de Admiraliteit van Amsterdam en diende als opslagruimte voor alle benodigdheden om de nieuwe oorlogsvloot mee te bouwen en te

bevoorraden. In het gebouw lagen kanonnen, zeilen, vlaggen en scheepsuitrusting opgeslagen. Het Scheepvaartmuseum bevindt zich in hartje Amsterdam, midden in de levendige Plantagebuurt en het Oosterdok.

's Lands Zeemagazijn van Reinier Nooms.

UITMARKT 2017

Het Scheepvaartmuseum was dit jaar voor het eerst het middelpunt van de jaarlijkse Uitmarkt.

BEZOEKER

Het Scheepvaartmuseum is toegankelijk voor een breed publiek en spreekt met een gevarieerde programmering diverse doelgroepen aan.

“HEERLIJK MUSEUM, AL JAREN MIJN FAVORIET. SCHEEPVAART SPEELT ZO’N CENTRALE ROL IN DE NEDERLANDSE GESCHIEDENIS. HET MAAKT ONS TOT WIE WE ZIJN”.

AJR van der Leij, bezoeker

BEZOEKERSAANTALLEN

2017 is een goed jaar geweest zowel qua publiekscijfers als qua bezoekerswaardering.

De programmering van het afgelopen jaar vindt aansluiting bij verschillende doelgroepen. De Piratenweken, Walvisweken en gezinsactiviteiten rondom de tentoonstelling Gamechangers voor families; Blaeu’s wereld in kaart en Ode aan een Amsterdammer voor cultuurlief-

hebbers en Museumnacht voor de jongere doelgroep. Buitenlandse bezoekers komen naar het museum vanwege een interesse in geschiedenis, scheepvaart of de collectie.

“WAT EEN GEWELDIGE PLEK. IK HEB EIGENLIJK STIEKEM ALTIJD AL OP EEN VOC SCHIP WILLEN FEESTEN. TIJDENS DE MUSEUMNACHT IS DIT GELUKT. EEN AANRADER (VOOR ALLE DAGEN VAN HET JAAR ;))”.

Paul Tol, bezoeker

Het totaal aantal bezoekers is in 2017 met 21% (t.o.v. 2016) gestegen naar 349.292. Met name de Uitmarkt heeft met 27.786 bezoekers nieuwe aanwas gecreëerd. Het aantal buitenlandse toeris-

BEZOEKER

ten is toegenomen met 25% (t.o.v. 2016) naar 104.400. Het aantal gezinnen toont met 92.360 een stijging van 18% (t.o.v. 2016). Ook het aantal cultuurliefhebbers is met 13% toegenomen naar 109.502 (t.o.v. 2016). Educatie is tevens met 42% aanzienlijk gestegen naar 43.030 (t.o.v. 2016) bezoekers.

BEZOEKERS- WAARDERING 8,3

De waardering voor Het Scheepvaartmuseum blijft met een 8,3 onverminderd positief. Dit is te verklaren doordat het aantal buitenlandse bezoekers – dat hogere rapportcijfers geeft – is toegenomen. De waardering van Nederlandse bezoekers is stabiel.

“HONESTLY ONE OF THE BEST MARITIME MUSEUMS I’VE VISITED SO FAR!”

Jenny Måne, bezoeker

Loyaliteit

De herhaalbezoekintentie ligt iets hoger dan in 2016 en ligt weer op het niveau (70%) van 2013. Ook in de NPS (2017: +37) is de loyaliteit van bezoekers terug te zien.

AANTAL BEZOEKERS
349.292 IN 2017 (+21%)

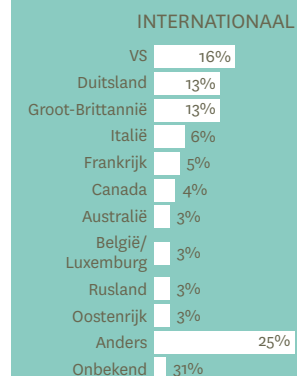
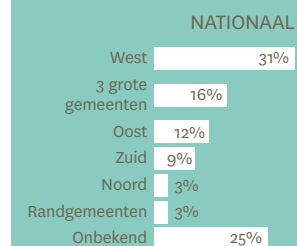

26% GEZINNEN
30% BUITENLANDSE TOERIST
31% CULTUURLIEFHEBBER
12% ONDERWIJS

67% BINNENLANDSE EN 33% BUITENLANDSE BEZOEKERS.

HERKOMST BEZOEKER

TIJDELIJKE TENTOON- STELLINGEN EN PROJECTROOM

ACTIVITEITEN EN PROGRAMMERING

2017 stond in het teken van het thema *Veerkracht*, dat aansluit bij het zeewaartse onderwerp 'Nederland als maritieme natie'. Het Scheepvaartmuseum wist het publiek te verrassen met twee nieuwe aansprekende, grote tentoonstellingen en een gevarieerd activiteitenprogramma voor jong en oud.

TIJDELIJKE TENTOONSTELLINGEN

Blaeu's wereld in kaart | *meester-cartograaf in de Gouden Eeuw*

Blaeu's wereld in kaart | meester-cartograaf in de Gouden Eeuw is een uitbreiding van de populaire Atlassententoonstelling, geopend op 14 april 2017 en inmiddels wegens succes verlengd tot en met 30 september 2018. De kaart, een van de absolute topstukken van Het Scheepvaartmuseum, heeft een indrukwekkend formaat van meer dan 2 bij 3 meter en bood destijds de meest actuele kennis van de wereld. Van deze versie van de kaart, met tekst van Blaeu en een nieuwe plaat voor China, is er maar één ter wereld. Na lange tijd is het object weer voor publiek te zien. De tentoonstelling belicht de meest verrassende details van de kaart, de politieke context ervan en vertelt meer over de Amsterdamse firma Blaeu.

"HOLLANDSE MEESTERS EN WERELDKAART VAN JOAN BLAEU UIT 1648. EEN AANRADER!"

Pim Braspenning,
bezoeker

"ÉÉN BLIK OP DE BEROEMDE WERELDKAART EN JE
VOELT DE ONBEDWINGBARE LUST VREEMDE KUSTEN
TE ONTDEKKEN".

Noël van Bommel, Volkskrant

Q	CIJFER	BEZOCHT
TOTAAL	8,5	73%
Gezinnen	8,0	50%
Cultuur- liefhebbers	8,2	78%
Buitenlandse toeristen	8,8	82%

**BLAEU'S WERELD IN KAART |
MEESTER-CARTOGRAAF
IN DE GOUDEN EEUW**

Bezoekers konden meetekenen aan een replica van Blaeu's reuzenkaart. Iedereen tekende een deel van de kaart, waarbij de fantasie tot leven kwam met dieren, schepen of monsters.

TIJDELIJKE TENTOONSTELLINGEN EN PROJECTROOM

Gamechangers | maritieme innovaties

Gamechangers | maritieme innovaties is van 6 oktober 2017 tot en met 1 juli 2018 in Het Scheepvaartmuseum te zien. De tentoonstelling voert de bezoeker langs ruim 25 aansprekende innovaties uit de Nederlandse maritieme geschiedenis die, naast de scheepvaart, ook de Nederlandse samenleving hebben beïnvloed.

“PRACHTIG GEBOUW EN MOOIE COLLECTIE. TIJDELIJKE TENTOONSTELLING OVER INNOVATIES IS OOK LEERZAAM”.

Rob Weeda, bezoeker

	CIJFER	BEZOCHT
TOTAAL	7,9	65%
Gezinnen	7,6	54%
Cultuur- liefhebbers	7,7	66%
Buitenlandse toeristen	8,2	70%

TIJDELIJKE TENTOONSTELLINGEN EN PROJECTROOM

“DE ZES SPECTACULAIRSTE MINUTEN VAN HET JAAR!”.

Hans van der Beek, Het Parool

Dare to Discover

Op 14 december lanceerde Het Scheepvaartmuseum de Virtual Reality tijdreis *Dare to Discover*. De VR, te zien aan boord van het VOC-schip ‘Amsterdam’, voert de bezoeker terug naar de Gouden Eeuw. Tijdens de reis maakt de bezoeker een vlucht over de historische haven van Amsterdam en ervaart hij hoe dit gebied zich in een razendsnel tempo heeft ontwikkeld tot een bedrijvige haven.

	CIJFER	BEZOCHT
TOTAAL	8,3	39%

*NB beschikbare capaciteit is 560 plekken per dag.

“VOORAL DE VIRTUELE TOUR IN HET PRACHTIGE VOC-SCHIP IS EEN AANRADER! JE WORDT GETELEPORTEERD NAAR DE GOUDEN EEUW EN HET AMSTERDAM VAN TOEN, PRACHTIG GEDAAEN EN EEN BELEVENIS”.

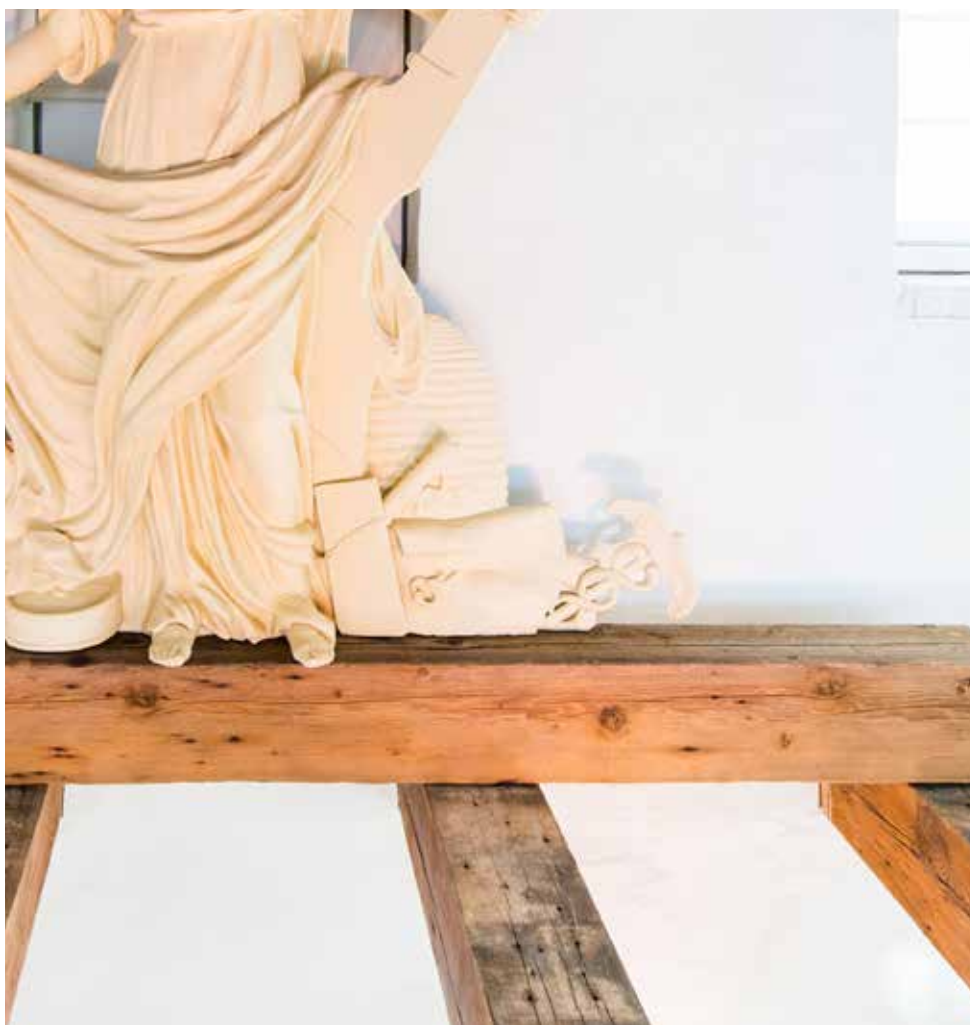
Josina de Burger, bezoeker

TIJDELIJKE TENTOONSTELLINGEN EN PROJECTROOM

Het Scheepvaartmuseum verwelkomt Kaatje

Een markant gevelbeeld sierde van 1785 tot 1885 de toegangspoort van de Kweekschool voor de Zeevaart in Amsterdam. Het beeld is een vrouw met symbolen van de scheepvaart om haar heen en ze heet Kaatje; beschermvrouwe van de kwekelingen. In 2017 is het beeld gerestaureerd door restaurator Anna Stringer. Van 15 tot en met 18 juni lichtte zij de restauratie van het beeld toe in het museum; Kaatje is nu voor langere tijd te bewonderen in de Oostvleugel.

TIJDELIJKE TENTOONSTELLINGEN EN PROJECTROOM

PROJECTROOM

In 2017 heeft het museum twee projectrooms getoond met onderwerpen, waarmee het heeft ingespeeld op de actualiteit:

Tropic City, *project van Jolan van der Wiel*

De opstelling Tropic City was van 3 tot en met 5 maart te zien op het Open Pleyn. Vanuit een nieuwsgierigheid naar de extreme omstandigheden als gevolg van de opwarming van de aarde voert Van der Wiel experimenten uit om de tropische stad van zijn fantasie vorm te geven. Hoe zou Amsterdam er bijvoorbeeld uitzien als het er tropisch zou zijn? Het Scheepvaartmuseum, dat thema's als de stijgende zeespiegel behandelt, was dan ook een bijzondere locatie voor deze installatie.

Ode aan een Amsterdammer, *samenwerking met Dutch National Portrait Gallery*

In samenwerking met gastcuratoren Koos Breukel en Willem van Zoetendaal was van 12 juli tot en met 27

augustus de tentoonstelling Ode aan een Amsterdammer te zien, waarin portretten werden getoond die zijn gemaakt door kunstenaars met een binding met de stad. Circa zeventig geschilderde, getekende en gefotografeerde portretten van Amsterdammers gaven een beeld van het veelzijdige karakter van de stad, van zijn bewoners en van zijn kunstenaars.

“SUPER LEUK! ZOWEL DE WALVISSSENTENTOONSTELLING, DE FOTO'S VAN AMSTERDAMMERS, ALS HET SCHIP. WE HEBBEN GENOTEN!”

Leonie Kluwen, bezoeker

PUBLIEKSPROGRAMMERING

Het Scheepvaartmuseum was dit jaar voor het eerst het middelpunt van de Uitmarkt. Dit heeft met 27.786 bezoekers nieuw publiek gegenereerd.

Familieprogrammering - uitgebreid

De succesvolle Piraten- en Walvisweken zijn ook in 2017 geprogrammeerd voor gezinnen. Dit heeft weer een groot aantal bezoekers getrokken in de mei- en de zomervakantie. Bij de tijdelijke tentoonstelling Gamechangers is een uitdagende doe- en kijktocht ontwikkeld voor families.

Tijdens de Walvisweken is de programmering sterk uitgebreid met meer familierondleidingen en buitenactiviteiten waaronder ‘walvisexpeditie’, ‘wakker worden met de walvis’ en ‘plastic vissen’. Het Zaans Museum heeft zich als partner aangesloten bij dit project naast de bestaande partners Het Scheepvaartmuseum, Wereld Natuurfonds, Ecomare en Museum In ’t Houten Huis. De Walvisweken kreeg projectsteun van het Mondriaanfonds.

WALVISWEKEN

“ÉÉN VAN DE LEUKSTE MUSEA WAAR IK OOI**T** BEN GEWEEST!”, DAT ZEI MIJN 9-JARIGE ZOON GISTEREN. HIJ WAS ERG ONDER DE INDRUK VAN ALLE INFO OVER DE WALVIS-JACHT. HET SCHIP BUITEN VOND HIJ OOK ERG LEUK! ZEKER DE HANGMATTEN EN HET PARCOURS! KORTOM: VOOR ELK WAT WILS”.

Rosalie Rutten, bezoeker

			RAPPORT- CIJFER	BEZOEK SPECIFIEK VOOR WALVISWEKEN
2014	48%	52%	8,0	18%
2015	56%	44%	8,2	17%
2016	49%	51%	8,4	33%
2017	66%	34%	8,1	20%

OPEN PLEYN

Jonge bouwers en ontdekkers
tijdens de herstvakantie.

Stoomweekend Gamechangers

Cultuurprogrammering

Met het Indisch Herinneringscentrum (IHC) en het Amsterdams Comité 4 en 5 mei is een succesvol 5-mei programma samengesteld. Daarnaast organiseerde Het Scheepvaartmuseum in samenwerking met de Vrije Academie, klassieke concerten samen met het Conservatorium van Amsterdam, diverse ligconcerten in samenwerking met het Theaterkantoor, een live-uitzending van Zomergasten met burgemeester Van der Laan in samenwerking met Boomerang en Stichting Nachtburgemeester Amsterdam. Vanuit de tentoonstelling Gamechangers realiseerde Het Scheepvaartmuseum een stoomweekend.

POP-UP RESTAURANT

De opening van Open Monumentendag in Amsterdam vond plaats in Het Scheepvaartmuseum met aansluitend een activiteitenweekend. Bezoekers konden meevaren met stoomschip Christiaan Brunings. Tijdens Hemelvaart vond 'operatie Globe' plaats. Bezoekers konden twee compleet geres taureerde 18e-eeuwse globes aanschouwen uit de collectie van de Provinciale Atlas Noord-Holland. Het museum was tevens onderdeel van het Amsterdam Light Festival met het kunstwerk 'Homeward Bound' van kunstenaar Victor Engbers én het opende van 21 tot en met 24 december in de avonden haar deuren. Op het Open Plein van het museum bevond zich een 4-daags pop-up restaurant waar, van de ruim 3.000 museumbezoekers, er 900 hebben gedineerd onder de sterrenhemel. Themaweekenden werden georganiseerd met partners als de gemeente Amsterdam, Weekend van de Wetenschap en het Stoommachinemuseum Medemblik.

"GISTEREN HEERLIJK GEGETEN IN HET POP-UP RESTAURANT. DRIEGANGENMENU WAS TOP. DE WIJN OOK. NA AFLOOP NOG DE LIGHT TOUR GELOPEN. WAS OOK ERG LEUK. GOED GEORGANISEERD ALLEMAAL".

Sippy ten Brink , bezoeker

AMSTERDAM LIGHT FESTIVAL

Daarnaast is er een samenwerking met de Museumhaven Amsterdam, waarvan verschillende schepen bij het museum te gast zijn geweest. Tijdens de stakingsdagen in het primair onderwijs was Het Scheepvaartmuseum gratis toegankelijk voor basisschoolleerlingen en hun begeleider. Met deze actie, gericht op gezinnen, is een divers publiek naar het museum gekomen.

OPEN MONUMENTENWEEKEND

EDUCATIE

Het Scheepvaartmuseum werkte in 2017 weer nauw samen met verschillende scholen uit het primair onderwijs (PO) en voortgezet onderwijs (VO). Dit jaar intensiveerde het museum de samenwerking met de nieuw opgerichte Alan Turing school. De educatoren hebben alle docenten van de Alan Turing school tijdens een bijscholingscursus geïnspireerd op het gebied van gebruik van nieuwe media in combinatie met de eigen buurt als leeromgeving.

In februari heeft Het Scheepvaartmuseum voor het eerst geparticipeerd in het project Stap op de Rode Loper, een project rondom leesbevordering voor VMBO-ers. In totaal hebben 332 leerlingen uit het VMBO Het Scheepvaartmuseum bezocht. In september 2017 is BOOTKAMP als volwaardig educatief

Bootkamp

Chatham

programma aangeboden aan het voortgezet onderwijs. Het museum heeft 900 brugklas-leerlingen in de eerste weken van het nieuwe schooljaar met dit onderwijsprogramma mogen bedienen. Het programma werd in oktober 2017 beloond met de Best Practice Award (Europese educatieprijs) van ICOM/CECA.

Aan het einde van het schooljaar 2016-2017 ontwikkelde het museum met scholen uit het voortgezet onderwijs in Amsterdam een actief en sportief programma rondom de 400-jarige herdenking van de Tocht naar Chatham. Voor het middelbaar- en hoger onderwijs werden er door medewerkers van het museum diverse gastcolleges en workshops gegeven aan studenten van opleidingen met wie het museum al langere tijd samenwerkt: Reinwardt Academie, Universiteit van Amsterdam (UvA), Vrije Universiteit Amsterdam (VU), Rijksuniversiteit Leiden, verschillende pabo's en ArtEZ.

EDUCATIE

	Realisatie 2017
Leerlingen PO	10.484 (+12%)
Leerlingen VO	16.229 (+3%)
Subtotaal PO en VO	26.713 (+6%)
Studenten MBO/HBO/WO	9.223 (+12%)
TOTAAL	35.936 (+8%)

CULTUURPROGRAMMERING

	Realisatie 2017
Gezinnen	1.293 (+120%)
Cultuurliefhebbers	364 (+34%)
Jong en oud	72 (-81%)
Rondleidingen	434 (+93%)
TOTAAL	2.163 (+47%)

SOORT PROGRAMMERING ONDERVERDEELD

Voor gezinnen / jong en oud:

aantal activiteiten 2017

Schoolvakantieactiviteiten voor leeftijd 3+	290
Schoolvakantieactiviteiten voor leeftijd 6+	785
Overige familieactiviteiten tijdens feestdagen	218
Vaartochten met stoomschip 'Christiaan Brunings'	24
Rondleidingen aan boord van gastschepen	48

Voor cultuurliefhebbers:

Verhaal op zaal	28
Instaprondleidingen	276
Overige activiteiten	61

COLLECTIE EN ONDERZOEK

Het Scheepvaartmuseum is een toonaangevend museum over de Nederlandse maritieme geschiedenis en cultuur. Onder kenners en specialisten geldt de collectie als een van de beste in zijn soort ter wereld. Bijna ieder aspect van de Nederlandse scheepvaartgeschiedenis is in de collectie vertegenwoordigd.

Het museum wekt interesse in de maritieme geschiedenis van Nederland, zowel de nationale als internationale implicaties hiervan, niet alleen voor het verleden maar uitdrukkelijk ook voor het heden. Het Nederland van vandaag en zijn positie in de wereld is lastig te begrijpen zonder kennis van onze maritieme geschiedenis.

De collectie van Het Scheepvaartmuseum, meer dan 400.000 objecten, is grotendeels eigendom van de Vereeniging Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum. De collectie van de Vereeniging is sinds 1975 in bruikleen genomen door de Staat der Nederlanden, die zich daarmee verantwoordelijk verklaarde voor het beheer en presentatie van de collectie als het ware het een Rijkscollectie. Daarnaast beheert het museum ook nog een collectie die eigendom is van de Staat.

Het museum werkt in een veranderende samenleving waar het debat over de Nederlandse identiteit een belangrijke plaats inneemt. Het nationale beeld op onze maritieme geschiedenis, waarin zeehelden en nationalisme de boventoon voerden, bestaat niet meer. Een genuanceerder zicht op het maritieme verleden van Nederland is essentieel om de dynamiek van nu beter te kunnen begrijpen en zo tot gefundeerde standpunten te komen.

Voor de periode 2017-2020 zijn in het Collectieplan (opgesteld in 2016) de volgende beleidsprioriteiten vastgesteld:

- Vergroten van de toegankelijkheid van de collectie;
- Intensiveren van de zichtbaarheid van de collectie;
- het stimuleren en borgen van de kennisfunctie.

Collectiebeheer en registratie

Naast de reguliere erfgoedinspectie van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, werkt het museum ook samen met de Audit Commissie van de Vereeniging. In september 2017 is de werkwijze geëvalueerd; de constructieve

samenwerking wordt voortgezet en de aandachtsgebieden kwaliteitszorg en risicobeheer zijn aangemerkt als prioriteit voor de komende periode. Er is een verbeteringslag gemaakt waar het de structurering van de depotzorg en preventieve conservering betreft; de procedures en de planning van klimaatbeheersing, ongediertepreventie, schoonmaak en luchtkiemgetalmetingen zijn verder geïntegreerd in de werkwijze van de afdeling Collectiebeheer. Het deelproject 'registratie achterstanden Technische Tekeningen' is in 2017 succesvol afgerond: de juridische status, standplaatsregistratie en fysieke nummering van deze deelcollectie is op orde gebracht en vastgelegd in het collectieregistratiesysteem Adlib.

COLLECTIE EN ONDERZOEK

Aantal objecten uit legaten en schenkingen dat door de instelling is aanvaard op eigen naam of namens de Staat der Nederlanden:

Schenkingen/legaten 2017 museaal	136
Schenkingen/ legaten 2017 bibliotheek	173
	309
Waarvan museaal aan VNHSM	136
Waarvan bibliotheek aan VNHSM	172
	308

Aantal objecten dat zichtbaar is voor het publiek, dat wil zeggen aantal objecten dat is tentoongesteld in Het Scheepvaartmuseum en aantal objecten dat is uitgeleend aan andere instellingen:

	MUSEAAL	BIBLIOTHEEK	TOTAAL
In 2017 getoond in Het Scheepvaartmuseum	855	134	989
In 2017 tentoongesteld bij bruikleennemers	238	5	243
	1.093	139	1.232

COLLECTIE EN ONDERZOEK

Kenniscentrum

Het kenniscentrum en het onderzoek van Het Scheepvaartmuseum sluit aan bij de doelstellingen van het museum, die zijn vastgelegd voor de periode 2017-2020. Deze ambitie heeft zich niet beperkt tot het verbeteren van de structuur binnen de museummuren. In het afgelopen jaar is in samenwerking met het Maritiem Museum Rotterdam en de universitaire partners samengewerkt om tot een infrastructuur te komen voor maritiem-historisch onderzoek in Nederland. Deze bestond al grotendeels, maar om de samenhang en kwaliteit te verbeteren, is gekozen voor een integraal model waarbij alle fases van het onderzoek een plek hebben en waarbij talentvolle onderzoekers voldoende kansen hebben in elke fase van hun carrière.

De doelstelling van het kenniscentrum van Het Scheepvaartmuseum is het stimuleren van maritiem-historisch onderzoek, onder meer door het online beschikbaar stellen en wetenschappelijk verrijken van de collectie-informatie. In een nieuw vastgelegde organisatie-structuur speelt het kenniscentrum binnen Het Scheepvaartmuseum een grote rol. Senior conservator Jeroen van der Vliet is verantwoordelijk voor het maritiem kenniscentrum en de werving, selectie en begeleiding van de fellows.

De bibliotheek biedt een fysieke ontmoetingsplek voor de conservatoren, fellows, stagiairs en externe onderzoekers. De bibliotheek heeft één van de belangrijkste maritiem-historische collecties ter wereld, die van internationaal belang zijn voor de bestudering van de Nederlandse maritieme geschiedenis.

In 2017 heeft Het Scheepvaartmuseum een aantal grote stappen gezet op het gebied van publiekstoegankelijkheid van de bibliotheek, die sinds mei 2017 weer vijf dagen per week geopend is. Dat dit door het publiek gewaardeerd wordt, is overduidelijk. Het aantal bibliotheekbezoekers is bijna vervijfvoudigd en komt uit op 3.162. De bibliotheek werd frequenter bezocht door deelnemers aan rondleidingen en was onderdeel van de programmering tijdens onder andere Bevrijdings-

dag en Museumnacht. Het aantal beantwoorde, inhoudelijke vragen is met 34% toegenomen. Hierbij is opmerkelijk dat naast de verwachte toename van vragen aan de balie, ook een toename te meten is in het grote aantal vragen dat per e-mail gesteld werd. Het museum versterkt hiermee zijn rol als kennis- en expertisecentrum.

**GAMECHANGERS | MARITIEME
INNOVATIES**

Bezoekers worden meegevoerd langs meer dan 25 van de spannendste en mooiste innovaties uit de Nederlandse maritieme geschiedenis.

PUBLICATIES

Publicaties en lezingen Jeroen van der Vliet, senior conservator:

26 november 2017: **Van zeil naar stoom**, Stoomweekend in Het Scheepvaartmuseum

De Sounion op het droge,
Zeemagazijn nr. 3, jrg. 2017. P. 11

Publicaties Diederick Wildeman, conservator zeevaartkunde & bibliotheekcollecties

**‘Nieuwe Aanwinst: aankoopbiljet
‘speeljacht’**
Zeemagazijn nr. 1 (april) p. 12

**Terug in de tijd: aan boord van
het VOC-schip ‘Amsterdam’**
Zeemagazijn nr. 3 (december) p. 4-6.

Zeekaart als historisch bron
In: Caert-thresoor: tijdschrift voor
de geschiedenis van de kartografie
Jrg. 36 (2017) no. 4. p 151-158.

Publicaties en lezingen Sarah Bosmans, conservator kunstnijverheid

Lezing tijdens de Indische Salon/
Vrijheidsmaaltijd: **Repatriëring
en Erfgoed**. De collectie van Het
Scheepvaartmuseum, 5 mei 2017

Beeld- en eindredactie van het
jaarboek 2017, *Louis Sicking*, **Licht
op het oudste scheepsmodel**.
Interdisciplinair onderzoek naar
een raadselachtig museumstuk
(Zwolle 2017)

Diverse publicaties in **Zeemagazijn**

Voorzitter van de **Northern Seas
Maritime Museums Network**.
Board Meeting 12-13 juni 2017/ XII
North Sea History Conference,
6-8 september 2017, Antwerpen

Redacteur voor **Amstelodamum**,
maandblad voor de kennis van
Amsterdam

Publicaties en lezingen Sara Keijzer, conservator fotografie en film

Keijzer, S.C.,
‘Daar was laatst een meisje loos’,
Fotografisch geheugen, 93 (2017)
pp. 28-29

Keijzer, S.C.,
‘Haast u langzaam’, Fotografisch
geheugen, 92 (2017), pp.26-27

Sicking, L., *Bosmans, S.*
en *Keijzer, S.C.*,
**Licht op het oudste scheeps-
model**. Interdisciplinair onderzoek
naar een raadselachtig museum-
stuk (Zwolle, 2017)

Keijzer, S.C.,
**‘Een zee van ideeën. Weerbarstig,
maar zinderend’** in *Nautique*, #4
augustus-september 2017, pp.84-90

Keijzer, S.C. en Stavenuiter, M.,
**‘Je hebt de klok horen luiden,
maar geen idee hoe laat het is’**,
Alles Over Geschiedenis, #22 2017

Diverse publicaties in **Zeemagazijn**

Lezing Cecile Bosman, conservator maritieme kunst

**The cultural significance of
“maritime art”**, op het sympo-
sium Ship Ahoy for Maritime Art,
11-13 oktober 2017 in het Deutsches
Schiffahrtsmuseum te Bremerhaven

PUBLICATIES

Publicaties en lezingen Gundy van Dijk projectleider educatie en Ernst van Keulen, educator

- **Best Practice 6**; a tool to improve museum education internationally, **Boat camp**, a learning programme for first year high school students in The National Maritime Museum Amsterdam, p. 109
- Diverse lezingen en gastcolleges op verschillende Nederlandse universiteiten en hogescholen.

Publicaties Marleen Stavenuiter, contentmanager

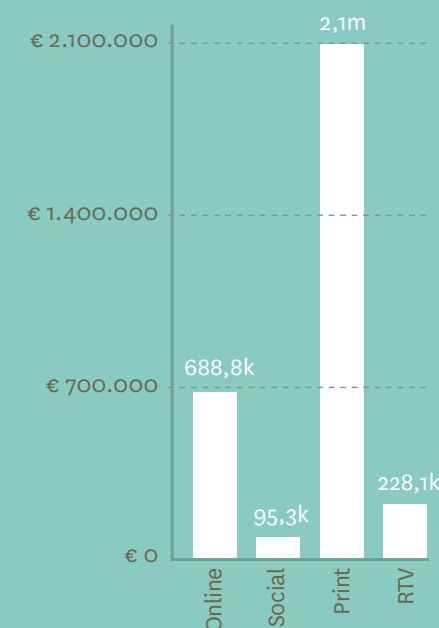
Het Parool, zaterdag 4 februari 2017, 2 pagina’s opinierubriek
“Het hoogste woord”: **Boot en kruid en mij de lugt in**.
Vraagstuk: Van Speijk; een held, egoïst of terrorist?

Diverse publicaties in magazine *Alles over Geschiedenis*
• Juni 2017 - **De wereld binnen handbereik**. Onderwerp:
De wereldkaart van Blaeu.
• Oktober 2017 - **Je hebt de klok horen luiden, maar geen idee
hoe laat het is**. Onderwerp: de klok van Huygens en de lengte-
graadvinding uit de tentoonstelling Gamechangers.

Diverse publicaties in magazine *Zeilen*
• April 2017 - **De wereld in kaart**. Onderwerp: De wereldkaart
van Blaeu
• Oktober 2017 - **Van wie is de zee?** Onderwerp: Mare Liberum uit
de tentoonstelling Gamechangers

Diverse publicaties in magazine *Nautique*
• Oktober 2017 - **Propaganda in penseelstreken**.
Onderwerp: Zeeslag bij Gibraltar, het doek in detail

PR-waarde per mediumtype (2017)

Online bezoekers

UNIEKE BEZOEKERS WEBSITE
534.731 (-5%)

VOLGERS
Facebook **12.262** (+18%)
Twitter **9.833** (+21%)
Instagram **2.572** (+75%)
LinkedIn **1.426** (+22%)

ORGANISATIE

BEDRIJFSVOERING

Exploitatieresultaat en toelichting

i. Resultaat kort overzicht, inclusief financiële positie

In 2017 is een resultaat behaald van € 701.000. Het resultaat is hoger dan begroot door hogere baten uit de kaartverkoop en door lagere besteding aan met name de overige lasten. Conform de richtlijnen in het handboek OCW worden na resultaatbepaling nog een aantal verplichte reserveringen gemaakt:

- Reservering voor toekomstige activiteiten BankGiro Loterij € 174.000
- Reservering in OCW bestemmingsfonds € 87.000

Het resterende saldo wordt toegevoegd aan de algemene reserve (€ 440.000) voor uitvoering van het activiteitenplan 'Blauwdruk' 2017-2020.

Het eigen vermogen van het museum bedraagt aan einde van het jaar € 5,6 miljoen euro (in 2016 € 5,7 miljoen). Het eigen vermogen is opgebouwd uit:

- € 4,2 miljoen algemene reserve
- € 0,1 miljoen gereserveerde gelden van OCW.
- € 1,0 miljoen voor toekomstige uitgaven (BankGiro Loterij)
- € 0,2 miljoen voor veiligheid.

De algemene reserve is in 2017 gegroeid van € 0,2 miljoen in 2016 naar € 4,2 miljoen door toevoeging van overige reserves. De reserve wordt voor een groot deel (€ 3,2 miljoen) aangehouden als risicobuffer ten behoeve van een mogelijke calamiteit, waarbij het museum tijdelijk inkomsten derft. Voor de bepaling van de hoogte van deze buffer conformeert Het Scheepvaartmuseum zich aan de richtlijnen die hiervoor in 2017 zijn opgesteld door de museumvereniging. De reserves en bestemmingsfondsen van OCW zijn geoormerkt. Het Scheepvaartmuseum streeft ernaar deze gelden binnen de cultuurperiode 2017-2020 te besteden aan tentoonstellingen.

ii. Toelichting, inclusief nieuwe Erfgoedwet en subsidie-afrekening 2013-2016

Met ingang van 1 januari 2017 is de nieuwe erfgoedwet in werking getreden. Dit betekent voor het museum een aantal veranderingen met betrekking tot de subsidiëring van de organisatie en de verantwoordelijkheden voor de huisvesting.

In de jaarrekening zijn nu drie aparte subsidiestromen opgenomen:

- Subsidie voor het activiteitenplan (BIS)
- Subsidie voor het behoud en beheer van de collectie
- Subsidie voor de huisvesting

De jaarrekening bevat de verantwoording van deze afzonderlijke activiteiten. De baten en lasten zijn toegerekend volgens een kostenplaatssystematiek. Tekorten en overschotten van de activiteiten zijn volgens de regelgeving verantwoord.

De resultaten zijn als volgt:

x € 1.000	BIS (publieksactiviteiten)	Erfgoedwet (beheer Collectie)	Algemeen beheer
Subsidie	1.998	1.450	-
Subsidie huisvesting	3.252	309	316
Overheveling subsidie BIS naar Erfgoedwet	(30)	30	-
Overige inkomsten	5.424	-	1.242
	10.644	1.789	1.558
Lasten	7.935	1.789	3.566
Exploitatieresultaat	2.709	-	(2.008)
Exploitatieresultaat na verdeling algemeen beheer	1.023	(322)	-

Het positieve resultaat op het BIS activiteitenplan is het gevolg van hogere bezoekersinkomsten en een bewuste keuze van het management om enkele projecten uit te stellen. Dit saldo zal worden besteed conform het opgestelde activiteitenplan 2017-2020. De tweede kolom toont de baten en lasten voor behoud en beheer van de collectie in het kader van de Erfgoedwet. Het tekort op de collectiefunctie is gedekt door subsidie uit het BIS activiteitenplan over te hevelen naar de collectiefunctie, omdat tekorten niet konden worden onttrokken uit het bestemmingsfonds.

De wijzigingen naar aanleiding van de vaststelling van de subsidie OCW 2013-2016 ad € 823.000 zijn in deze jaarrekening opgenomen als terugbetalingsverplichting aan het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. In het eigen vermogen zijn via een verloopstaat de wijzigingen in 2017 verwerkt. Ook de vergelijkende cijfers van de subsidiebaten in 2016 zijn aangepast.

iii. Vennootschapsbelasting

Het Scheepvaartmuseum Amsterdam is belastingplichtig voor de vennootschapsbelasting per 1 januari 2016. De stichting heeft geopteerd voor integrale belastingplicht als bedoeld in artikel 2 lid 9 Wet op de vennootschapsbelasting 1969 en wordt in dat kader geacht met haar gehele vermogen een onderneming te drijven. Door te kiezen voor deze optie is het voor het museum mogelijk om positieve resultaten te bestemmen in bestemmingsreserves. Deze bestemmingsreserves moeten binnen vijf jaar benut worden. Indien het museum voldoet aan deze voorwaarde is er geen vennootschapsbelasting verschuldigd. Het verzoek voor de toepassing van integrale belastingplicht is nog in behandeling bij de Belastingdienst.

iv. Ondernemersmodel

Het ondernemersmodel van Het Scheepvaartmuseum is gebaseerd op verschillende inkomstenstromen, met een solide risicobuffer als achtervang voor calamiteiten. De bezoekersinkomsten stegen afgelopen jaar weer door een flinke groei in de bezoekersaantallen, met name door buitenlandse bezoekers. De projecten van het museum, met name de tentoonstellingen, projectrooms en de zomeractiviteiten worden gefinancierd door middel van een mix van eigen inkomsten, waaronder een groot aantal langdurige relaties met sponsors, fondsen en de BankGiro Loterij.

Cultureel ondernemerschap	Realisatie 2017	Activiteitenplan 2020	Realisatie 2016
Percentage eigen inkomsten	80%	60%	47%
Museale activiteiten als onderdeel van evenementen	29%	40%	35%

De BankGiro Loterij is een van de belangrijkste partners van Het Scheepvaartmuseum. Zo ontvangt het museum een jaarlijkse bijdrage van € 400.000. Daarnaast heeft het museum verschillende extra bijdragen mogen ontvangen voor onder andere de restauratie van de Koningssloep en de gerealiseerde VR beleving Dare to Discover. Door een stelselwijziging is in 2017 ook de toezegging van de BankGiro Loterij van februari 2018 voor het jaar 2017 opgenomen in de bestemmingsfonds BGL. Hierdoor groeit de bestemmingsfonds eenmalig met twee jaarlijkse bijdragen: één keer via de resultatenrekening en één keer via een stelselwijziging rechtstreeks in het bestemmingsfonds.

Onderdeel van de eigen inkomsten zijn ook bijdragen van Het Compagnie Fonds (€ 100.000 in 2017), Het Scheepvaartmuseum Enterprise BV (€ 100.000 in 2017) en de Vereniging Nederlands Historisch Scheepvaartmuseum (€ 0 in 2017). Het Scheepvaartmuseum Enterprise BV behartigt de commerciële belangen van het museum door de exploitatie van het restaurant Stalpaert, de museumwinkel en de organisatie van zakelijke evenementen.

Het percentage eigen inkomsten is in 2017 aanzienlijk gestegen ten opzichte van 2016. Behalve door de gestegen eigen inkomsten wordt dit ook veroorzaakt door een sterke afname van de subsidie. Het Scheepvaartmuseum ontvangt in het kader van de BIS minder subsidie dan in de voorgaande cultuurperiode 2013-2016. Daarnaast is de subsidie voor huisvesting aanzienlijk lager door het in eigen beheer nemen van het onderhoud aan de panden.

Het museum streeft er ook naar om gasten die deelnemen aan commerciële evenementen zo veel mogelijk kennis te laten maken met het museum door museumbezoek te promoten bij de gasten. Zo hebben in 2017 37% van de evenementbezoekers ook het museum bezocht.

Bij tegenvallende inkomsten van sponsors en/of fondsen worden de projecten waarvoor is geworven opnieuw beoordeeld op uitvoerbaarheid of worden projecten met minder kosten uitgevoerd. Het Scheepvaartmuseum maakt

periodiek een inschatting van de inkomsten uit kaartverkoop. Bij tegenvallende inkomsten worden alternatieve budgetten ingezet voor het variabele deel van de kosten. In 2017 is dit niet voorgevallen.

Risicobeheersing

Risicomanagement is een integraal onderdeel van het gevoerde beleid en ligt formeel vast, verdeeld in de onderdelen: strategie, operationeel, financieel, financiële verslaggeving en wet- en regelgeving. De directie is goed op de hoogte van de belangrijkste risico's en onzekerheden binnen de branche en ziet erop toe dat de interne risicomanagement- en controlesystemen waarmee de organisatie brede risico's beheerst, adequaat werken.

Operationele en financiële risico's (prijs-, liquiditeits-, koers- en renterisico's) zijn vastgelegd in de managementinformatie en worden periodiek geanalyseerd. De bewaking van de financiële positie en het bijstellen op basis van de financiële risico's vindt periodiek plaats. Per kwartaal wordt er een herijkte jaarresultaatprognose opgesteld.

De grootste risico's die de organisatie loopt zijn:

- Tegenvallende bezoekersaantallen en/of teruglopende omzet, waardoor de financiële positie kan worden verzwakt;
- Tegenvallers in de dekking van de huisvestingskosten;
- Niet (volledig) nakomen van de prestatieafspraken met OCW in het kader van de culturele BIS infrastructuur, met mogelijke korting op subsidie tot gevolg;
- Mogelijke ICT incidenten, beveiliging en waarborgen van privacy met betrekking tot de wet datalekken en de Algemene Verordening Gegevensverwerking (AVG).

In 2018 zullen de bevoegdheden op het gebied van inkoop en kassa opnieuw worden beoordeeld. Er zullen vaker controles op systemen worden uitgevoerd om de bevoegdheden te blijven monitoren.

Huisvesting

Het museum is in het kader van de Erfgoedwet verantwoordelijk voor haar huisvesting in 's Lands Zee-magazijn en de bijbehorende depots en heeft hiervoor een meerjarig onderhoudsplan opgesteld. Het museum heeft gekozen voor een model waarin de eigen afdeling gebouwbeheer de regie voert en de onderhoudswerkzaamheden voornamelijk worden uitgevoerd door externe partijen. In 2017 is via een Europese aanbesteding een overeenkomst met een installateur

afgesloten. Tevens zijn de benodigde verzekeringen door het museum afgesloten.

In de jaarrekening is een onderhoudsvoorziening gevormd op basis van het meerjarig onderhoudsplan. Daarnaast heeft het museum het saldo van de subsidie voor huisvesting na aftrek van alle kosten, zoals voorgeschreven, als een langlopende schuld opgenomen (nog te besteden huisvesting OCW). Deze schuld is bedoeld om te sparen voor toekomstige vervangingen aan de panden. De schuld is eind 2017 € 428.000 en is voor een groot deel toereikend om in de toekomst vervangingen te bekostigen.

Veiligheidsplan

Het Scheepvaartmuseum heeft een calamiteitenplan, uitgewerkt in organisatorische, bouwkundige en elektrotechnische maatregelen die ervoor zorgen dat onveilige situaties tot het minimum worden beperkt. Het integrale veiligheidsplan draagt er toe bij dat Het Scheepvaartmuseum zijn kernactiviteiten permanent kan uitvoeren. Het bedrijfshulpverlening- en ontruimingsplan vormen samen het calamiteitenplan en zijn onderdeel van het veiligheidsplan. Het veiligheidsplan Horeca is nieuw toegevoegd en maakt deel uit van de horecavergunning. Deze is akkoord bevonden door de Gemeente Amsterdam.

ORGANISATIE-STRUCTUUR

De directie en Raad van Toezicht van de Stichting Nederlands Scheepvaartmuseum Amsterdam vormen het bestuur en van daaruit de directie en Raad van Toezicht van Het Scheepvaartmuseum Enterprise. De Raad van Toezicht en de directie hanteren de principes van goed cultureel bestuur zoals in de nieuwe Code Cultural Governance zijn samengevat. In de reglementen voor de Raad van Toezicht en de directie zijn de verantwoordelijkheden, taken en de manier van samenwerken vastgelegd.

Het Scheepvaartmuseum heeft eind 2017 een meerjaren programmering tentoonstellingen voor de periode 2018-2022 opgezet en is gestart met het implementeren van een nieuwe organisatie- en overlegstructuur.

Mede naar aanleiding van het vertrek (pensioen) van Henk Dessens als directeur Collecties is er gekeken naar een nieuwe organisatiestructuur en invulling van de verschillende (staf)afdelingen. In goed overleg met de ondernemingsraad en Raad van Toezicht is deze structuurwijziging eind oktober 2017 afgerond met de vaststelling van een nieuw organogram met drie grote clusters: museale zaken, bedrijfsvoering en commerciële zaken. De invoering van de Erfgoedwet ligt mede ten grondslag aan de invoering van de nieuwe tak bedrijfsvoering.

Het cluster museale zaken valt onder de verantwoordelijkheid van Vera Carasso; na een a.i. periode als opvolger van de directeur Collecties is zij per 1 oktober 2017 benoemd tot directeur Museale Zaken.

Raad van Toezicht

De Wet Normering Topinkomens is van toepassing. Het Scheepvaartmuseum voldoet aan de norm.

De Raad van Toezicht heeft op 31 maart 2017 twee nieuwe leden benoemd: mevrouw Emily Ansenk en de heer Isaïc Kalisvaart. Voorzitter Mr. Wopke Hoekstra is na zijn benoeming tot minister van Financiën (oktober 2017) afgetreden en opgevolgd door vice-admiraal b.d. Matthieu J.M. Borsboom, lid van de Raad van Toezicht sinds 2013. Ir. Anton Valk, die de rol van voorzitter tijdelijk waarnam na het vertrek van Wopke Hoekstra, is benoemd tot vice-voorzitter van de Raad.

Samenstelling Raad van Toezicht in 2017	Benoeming	Herbenoeming	Aftreden
VOORZITTER:			
Mr. Dhr. W.B. Hoekstra	2016	2020	okt 2017
M.J.M. Borsboom, Vice-admiraal b.d.	2013	2017	2021
ir. A.J.M. Valk CBE	2014	2018	2022
LEDEN:			
Mw. Ir. M. Tiemstra	2010	2014	2018
Mw. Mr. T.L. Nagel	2011	2015	2019
Dhr. Ir. I. Kalisvaart	2017	2021	2025
Mw. Drs. E. Ansenk	2017	2021	2025

Samenstelling directie:

Algemeen directeur: de heer M. Huijser
Directeur Museale Zaken: mevrouw V. Carasso

Code Culturele Diversiteit

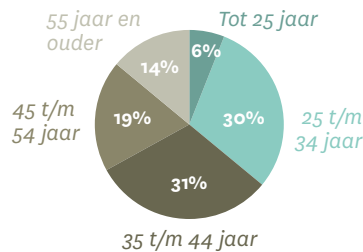
Op het gebied van haar diversiteitsbeleid besteedt Het Scheepvaartmuseum in alle vacatures specifiek aandacht aan diversiteit. Het streeft ernaar een afspiegeling te zijn van de Nederlandse samenleving. De code diversiteit benadrukt dat het binnenhalen van medewerkers met diverse achtergronden alleen zin heeft als het ook lukt om ze vervolgens voor je organisatie te behouden. De kans van slagen hierop is groter naarmate collega's met verschillende achtergronden, leeftijden, opleidingsniveaus en werkgebieden elkaar beter leren kennen en begrijpen.

Er is contact gelegd met de Gemeente Amsterdam om samen te werken bij het plaatsen van statushouders. Dit heeft geresulteerd in een betaalde baan en een vrijwilligersbaan. Deze zijn beide succesvol ingevuld met kandidaten afkomstig uit Syrië.

Enkele feiten

(peildatum 31/12/2017):

- 47% mannen - 53 % vrouwen
- Bij benadering 18% van de medewerkers heeft (gedeeltelijk) een niet-Nederlandse achtergrond.
- Verdeling leeftijdscategorieën:

MUSEUMNACHT 2017

Bier was een belangrijke drank aan boord van VOC-schepen. Bezoekers kwamen tijdens Museumnacht van alles te weten over 'natte bierfeiten'.

VOORUITBLIK

In de programmering 2017-2020 verbindt Het Scheepvaartmuseum herkenbare jaarthema's aan de hoofdthema's van het zeewaartse verhaal:

In 2018 **Voorwaarts I** *Nederlanders en de wereld en Nederland als maritieme natie*

In 2019 **Waterpeil I** *De zee als nieuwe uitdaging*

In 2020 **Maritieme familiebedrijven**

In 2018 worden de volgende tentoonstellingen gerealiseerd in relatie tot het genoemde jaarthema:

- Sjoerd Knibbeler, beeldend kunstenaar die reflecteert op de tentoonstelling *Gamechangers*;
- Hans op de Beeck, beeldend kunstenaar met de tentoonstelling *sea of tranquillity*;

- Tentoonstelling over MS Oranje | *koers gewijzigd* en de periode rond WOII, met als aansprekend beeld het motorschip *Oranje*. Het Scheepvaartmuseum maakt deze tentoonstelling in de vorm van een drieluik:
 - Het schip als ooggetuige op het wereldtoneel;
 - Repatriëring uit Nederlands-Indië en Indonesië, met een film van Coen Verbraak in opdracht van Het Scheepvaartmuseum;
 - Opdracht aan een nader te bepalen Indonesische kunstenaar, een reflectie op de koloniale context van Indonesië.

Ook wordt een aantal vaste opstellingen vernieuwd en wordt het Open Pleyн heringericht.

Een nieuw samenwerkingsinitiatief is 'Expeditie Oosterdok': 17 culturele instellingen en 23 bedrijven vormen samen Expeditie Oosterdok, een internationaal, vernieuwend stadskwartier waarin ontdekking centraal staat. Gezamenlijk zullen er initiatieven ontstaan, waarbij er programmatisch wordt samengewerkt.

GELIEERDE INSTELLINGEN

Stichting Het Scheepvaartmuseum Enterprise (HSME) en HSME BV

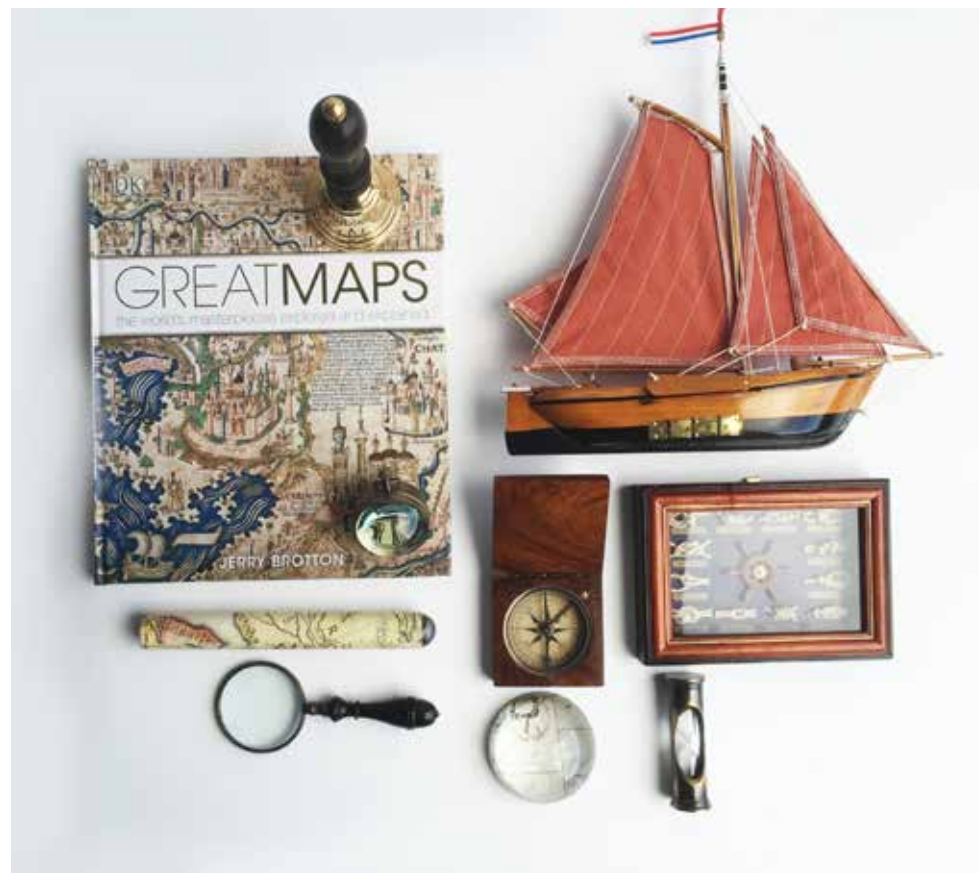
Het Scheepvaartmuseum heeft de zakelijke exploitatie ondergebracht in de Stichting Het Scheepvaartmuseum Enterprise (HSME). Daarnaast is Het Scheepvaartmuseum Enterprise BV (HSME BV) opgericht op 30 december 2016.

HSME BV verzorgt vanaf 1 januari 2016 de commerciële exploitatie van Het Scheepvaartmuseum. De Stichting HSME is 100% aandeelhouder van HSME BV. HSME BV geeft uitvoering aan de plannen van Het Scheepvaartmuseum om de commerciële exploitatie onder eigen regie uit te voeren. Hieronder vallen het publieksrestaurant, de winkel en de evenementen. Daarnaast levert HSME BV diensten aan het museum, vooral met betrekking tot publieksoptvang, organisatie van relatieontvangsten en evenementen.

Het Scheepvaartmuseum heeft in 2011 de start van Stichting HSME financieel ondersteund met een lening. In 2017 is de zesde termijn van deze tienjarige lening afgelost. Net als in 2016 is er in 2017 door HSME BV een gift aan het museum verstrekt van € 100.000 die voor het museum vrij besteedbaar is.

Vereeniging Nederlands Historisch Scheepvaartmuseum

De Vereeniging Nederlands Historisch Scheepvaartmuseum (VNHSM) is geen gelieerde partij in de zin van de richtlijnen voor de jaarrekening. VNHSM heeft een eigen bestuur

GELIEERDE INSTELLINGEN

waarin het museum geen invloed uitoefent of kan uitoefenen. De Vereeniging is eigenaar van de collectie en heeft deze in bruikleen ter beschikking gesteld aan de staat. De Staat der Nederlanden heeft de collectie in beheer gegeven bij Het Scheepvaartmuseum. In 2017 zijn er diverse bijeenkomsten georganiseerd voor de leden waaronder het jaarlijkse maritiem symposium en de algemene leden vergadering.

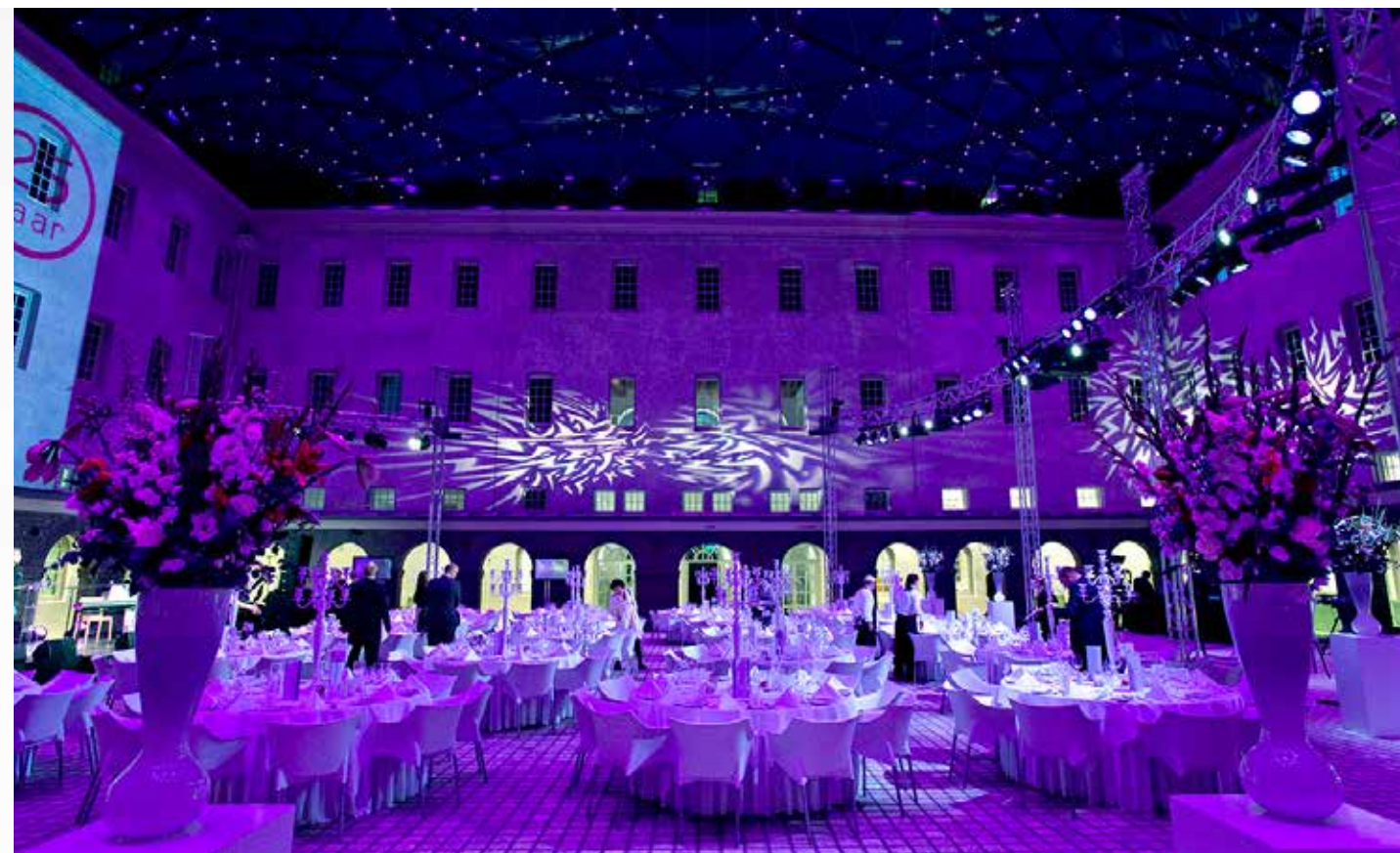
Het Compagniefonds

Het Compagniefonds (HCF) is in 2008 opgericht om particulieren actief en duurzaam bij het museum te betrekken in de rol van mecenas en ambassadeur. Het fonds biedt de mogelijkheid kapitaal te vormen om zowel voor de korte als de lange termijn museale projecten mogelijk te maken. De stichting heeft een van het museum onafhankelijk

bestuur. Het Compagniefonds heeft in 2017 een bijdrage van € 100.000 gedaan voor de realisatie van het VR project Dare to Discover.

“ONDERWERPEN ZIJN GAAF IN ELKAAR GEDRAID. HEEL GAAF INTERACTIEF, INFORMATIEF, LEERZAAM MUSEUM EN DE VR SHOW IS HELEMAAL TE WOW!! ZOWEL HET SCHIP, HET MUSEUMGEBOUW ZELF ALS HET DAK OVER HET BINNENPLEIN IS VET COOL”.

Cornee van de Hijden, bezoeker

JAAR REKENING 2017

JAARREKENING 2017

BALANS PER 31 DECEMBER 2017

	EUR	EUR
ACTIVA	31 december 2017	31 december 2016
VASTE ACTIVA		
• Materiële vaste activa		
• Gebouwen	57.853	0
• Overstag	1.523.732	2.631.870
• Bedrijfsinstallaties	2.929.766	3.638.091
• Andere bedrijfsmiddelen	601.132	669.917
	5.112.483	6.939.878
• Financiële vaste activa		
• Vorderingen op groepsmaatschappijen	240.000	320.000
	240.000	320.000
VLOTTENDE ACTIVA		
• Vorraden		
• Voorraad	14.132	42.375
	14.132	42.375
• Vorderingen en overlopende activa		
• Debiteuren	324.729	294.613
• Vorderingen op groepsmaatschappijen	80.000	80.000
• Omzetbelasting	785.627	266.883
• Overige vorderingen	834.035	722.246
• Vooruitbetaalde kosten	47.133	19.942
	2.071.524	1.383.684
• Liquide middelen		
• Rekening courant bank	1.889.917	456.667
• Spaarrekeningen	7.566.582	5.686.708
• Kas	56.545	48.079
• Kruisposten	23.418	27.737
	9.536.462	6.219.191
	16.974.601	14.905.128

BALANS PER 31 DECEMBER 2017

	EUR	EUR
PASSIVA	31 december 2017	31 december 2016
Eigen vermogen		
• Algemene reserve	4.241.045	196.506
• Vervangingsreserve bedrijfsinstallaties	0	3.782.963
• Bestemmingsfonds OCW	86.241	152.046
• Bestemmingsfonds huisvesting OCW	0	492.382
• Bestemmingsfonds veiligheid depot	205.000	205.000
• Bestemmingsfonds BGL	1.026.081	852.110
	5.558.367	5.681.007
Voorzieningen		
• Voorziening groot onderhoud schepen	50.042	50.042
• Voorziening themavloeren en klimaatinstallatie	533.837	650.000
• Voorziening gebouwen	431.952	0
• Overige voorzieningen	19.648	18.101
	1.035.479	718.143
Langlopende schulden		
• Egalisatievoorziening investeringssubsidie	4.743.743	6.558.025
• Overige langlopende schulden	419.641	0
	5.163.384	6.558.025
Kortlopende schulden		
• Schulden aan groepsmaatschappijen	59.128	67.834
• Vooruitontvangen bedragen	150.000	760.000
• Schulden aan leveranciers en handelskredieten	3.453.292	374.902
• Loonbelasting	118.049	127.926
• Schulden ter zake van pensioenen	11.402	20.285
• Overige schulden	1.146.344	339.405
• Overlopende passiva	279.156	257.601
	5.217.371	1.947.953
	16.974.601	14.905.128

RESULTAATREKENING OVER 2017

	EUR	EUR	EUR
	2017	Begroting 2017	2016
EIGEN INKOMSTEN			
• Publieksinkomsten binnenland			
• Kaartverkoop	2.559.847	2.387.121	2.128.869
• Overige publieksinkomsten	203.506	170.000	195.195
Totaal publieksinkomsten (1)	2.763.353	2.557.121	2.324.064
• Sponsorinkomsten	81.269	152.000	169.660
• Overige directe inkomsten	1.179	-	3.217
Totaal overige directe inkomsten (2)	82.448	152.000	172.877
Totaal directe inkomsten (1 + 2)	2.845.801	2.709.121	2.496.941
INDIRECTE INKOMSTEN			
• Private middelen - particulieren	301.874	483.537	334.686
• Private middelen - bedrijven	172.469	172.367	197.077
• Private middelen - private fondsen	885.951	349.392	258.392
• Private middelen - goede doelenloterijen	1.141.119	1.371.282	529.305
Totaal bijdrage uit private middelen	2.501.413	2.376.578	1.319.460
Totaal eigen inkomsten	5.820.280	5.535.699	4.568.295
SUBSIDIES			
• Totaal structureel OCW			
• OCW - Regeling specifiek cultuurbeleid (publ.act.)	1.997.901	1.960.148	3.600.227
• OCW - (Erfgoedwet) onderdeel huisvesting	3.877.906	4.291.731	6.110.189
• OCW - Erfgoedwet onderdeel collectiebeheer	1.449.678	1.422.284	-
Totaal structureel Provincie	-	-	-
Totaal structureel Gemeente	-	-	-
Totaal structureel publieke subsidie overig	-	-	-
Totaal structurele subsidies	7.325.485	7.674.163	9.710.416
• Incidentele publieke subsidies	845.201	791.550	1.061.762
Totaal subsidies	8.170.686	8.465.713	10.772.178
Totale baten	13.990.966	14.016.412	13.985.434

RESULTAATREKENING OVER 2017

LASTEN			
• Personeelskosten	4.155.894	4.065.886	3.919.283
• Huisvestingslasten	4.056.762	4.736.690	5.345.178
• Afschrijvingen	2.013.135	1.399.378	1.751.399
• Aankopen	2.583	-	125.236
• Overige lasten	3.076.845	3.814.458	2.844.338
Totaal lasten	13.305.219	14.016.412	13.985.434
Saldo uit gewone bedrijfsvoering	685.747	-15.000	1.355.039
Saldo rentebaten/-lasten	14.928	15.000	25.193
EXPLOITATIERESULTAAT	700.675	0	1.380.232
Bestemmingsresultaat			
• Mutatie bestemmingsfonds OCW	86.241		55.128
• Mutatie bestemmingsfonds BankGiro Loterij	173.971		95.947
• Mutatie bestemmingsfonds brandveiligheid depot	0		205.000
• Mutatie vervangingsreserve bedrijfsinstallaties	0		581.894
• Mutatie bestemmingsfonds huisvesting OCW	0		409.166
Mutatie algemene reserve	440.463		33.097

VERSLAG VAN DE RAAD VAN TOEZICHT

De directie verschaft de Raad van Toezicht, gevraagd en ongevraagd, tijdig en volledig de informatie die nodig is voor een goede taakvervulling. Het inhoudelijk beleid en de concretisering en implementatie daarvan maken deel uit van die informatie. Daarnaast betreft het financiële prognoses, management-rapportages en overige (beleidsmatige) presentaties. De Raad van Toezicht heeft in 2017 vijf maal vergaderd. Er is geen frequente afwezigheid van een van de leden geconstateerd.

Tweemaal per jaar vindt er een overleg plaats tussen de ondernemingsraad en lid van de Raad van Toezicht, waarbij de algemene gang van zaken wordt besproken alsmede het functioneren van de directie en het managementteam. Bij dit overleg is gedeeltelijk ook de algemeen directeur aanwezig.

Governance Code Cultuur

De Raad van Toezicht en de directie hanteren de principes van goed cultureel bestuur zoals in de nieuwe Governance Code Cultuur is samengevat. In de reglementen voor de Raad van Toezicht en de directie zijn de verantwoordelijkheden, taken en de manier van samenwerken vastgelegd.

Principe 1: Het bestuur is verantwoordelijk voor het in acht nemen van de Governance Code Cultuur.

- De wijze waarop Het Scheepvaartmuseum de Code toepast, sluit aan bij de doelstelling, omvang en werkwijze van het museum;
- Wanneer het museum afwijkt van de principes van de Code wordt hiervan melding gemaakt in de jaarrekening;
- De Code is besproken in de vergadering van de Raad van Toezicht;

Principe 2: Het bestuur kiest het besturingsmodel van de organisatie bewust.

- Het museum hanteert het Raad-van-Toezicht-besturingsmodel;
- De directie vormt het bestuur van Het Scheepvaartmuseum, de algemeen directeur is statutair bestuurder.

Principe 3: Het bestuur is verantwoordelijk voor de organisatie. Het bestuur is in- en extern duidelijk over de taken, bevoegdheden en werkwijze.

- Omdat er één directeur-bestuurder is, is er geen collectief bestuursreglement maar een directiereglement; het directiereglement wordt in 2018 aangepast in verband met wijzigingen in de samenstelling van de directie en de taakverdeling;
- De directie overlegt tweewekelijks met het managementteam. Strategie

gische besluiten en belangrijke beleidsbeslissingen worden hier besproken en voor accordering aan de Raad van Toezicht voorgelegd;

- De directeur-bestuurder heeft minimaal vier keer per jaar een overleg met de ondernemingsraad. In verband met de herstructurering van de organisatie heeft dit overleg in 2017 acht keer plaatsgevonden.

Principe 4: De Raad van Toezicht stelt rechtspositie en bezoldiging van het bestuur zorgvuldig vast en is hierover zo open mogelijk.

- Het Scheepvaartmuseum valt onder de Wet Normering Topinkomens (WNT) en meldt informatie over beloning van de directie in de jaarrekening;
- De Raad van Toezicht houdt bij de beloning van de directie rekening met de maximale hoogte conform de WNT.

VERSLAG VAN DE RAAD VAN TOEZICHT

Principe 5: De Raad van Toezicht legt zijn taken, verantwoordelijkheden en werkwijze vast en handelt daarnaar.

- Het toezicht door de Raad vindt op twee momenten plaats; de missie, strategie, beleidsplan en begroting worden vooraf ter goedkeuring aan de Raad van Toezicht voorgelegd. Achteraf beoordeelt de Raad van Toezicht het bestuur en de organisatie en keurt het jaarverslag goed;
- De Raad van Toezicht kent een vast aantal onderwerpen die in ieder geval tot het toezicht behoren, zoals realisatie van doelstellingen en resultaatafspraken met het ministerie van OCW, strategie, risicobeheer en financieel beleid;
- De Raad van Toezicht heeft een auditcommissie ingesteld, waarin financieel beleid en risicobeheer worden voorbesproken voordat dit wordt voorgelegd aan de Raad;

- Het Raad-van-Toezicht-reglement beschrijft de samenstelling van de Raad, de onderlinge portefeuilleverdeling, de werkwijze van de Raad, de omgang met de directeur-bestuurder en het profiel;
- De Raad heeft in april 2017 tijdens een tweedaagse vergaderd, deels buiten aanwezigheid van de directie, om haar eigen functioneren te bespreken;
- De directeur-bestuurder heeft maandelijks overleg met de voorzitter van de Raad van Toezicht en periodiek met de individuele leden van de Raad;
- Een van de leden van de Raad van Toezicht is contactpersoon voor de ondernemingsraad. Dit was in 2017 Margriet Tiemstra;
- Tweemaal per jaar vindt er een overleg plaats tussen de ondernemingsraad en een lid van de Raad van Toezicht, waarbij de algemene gang van zaken (AGVZ) wordt besproken en het functioneren

VERSLAG VAN DE RAAD VAN TOEZICHT

van directie, managementteam en organisatie in het algemeen. Bij dit overleg is gedeeltelijk ook de directeur-bestuurder aanwezig;

- Jaarlijks bespreekt de Raad van Toezicht het functioneren van de directeur-bestuurder. Er heeft een evaluatie en beoordelingsgesprek in december 2017 plaatsgevonden met twee leden van de Raad. De gemaakte afspraken voor 2018 zijn in een werkdocument vastgelegd.

Principe 6: De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor zijn samenstelling; hij waarborgt deskundigheid, diversiteit en onafhankelijkheid.

- Bij een nieuwe benoeming wordt de profielschets van de Raad van Toezicht besproken;
- Elk lid kan het beleid op hoofdlijnen beoordelen en heeft daarnaast enkele specifieke competenties en/of netwerken. De competenties zijn:
 - **Governance** (afgevaardigden RvT: Matthieu Borsboom en Anton Valk)
 - **Strategie** (afgevaardigden RvT: Matthieu Borsboom en Anton Valk)
 - **Financiën** (afgevaardigden RvT: Tanja Nagel en Margriet Tiemstra)
 - **Gebouwbeheer** (afgevaardigden RvT: Isaïc Kalisvaart en Matthieu Borsboom)
 - **Risicobeheersing** (afgevaardigden RvT: Tanja Nagel en Margriet Tiemstra)
 - **Organisatie** (afgevaardigde RvT: Margriet Tiemstra)
- De vacatures op het gebied van vastgoed en museale zaken zijn

in 2017 respectievelijk ingevuld door Isaïc Kalisvaart (voormalig lid van de Hoofddirectie van Rabo Vastgoedgroep) en Emily Ansenk (directeur Kunsthal Rotterdam).

Principe 7: De Raad van Toezicht geeft van te voren aan welke inzet er van zijn leden wordt verwacht en welke eventuele vergoeding daar tegenover staat.

- Van leden wordt verwacht dat zij in principe alle vergaderingen bijwonen, tenzij er zwaarwegende redenen zijn, die dit niet mogelijk maken;
- De leden van de Raad van Toezicht ontvangen geen beloning, maar mogen wel jaarlijks 500 euro en reiskosten declareren;
- De voorzitter bereidt met de directeur-bestuurder de agenda voor, leidt de vergaderingen, zorgt voor de juiste informatievoorziening en zorgvuldige besluitvorming en ziet toe op het functioneren van de Raad van Toezicht;
- De Raad van Toezicht kent geen formele secretaris maar wordt ondersteund door de directie-assistent van het museum.

Principe 8: Toezichthouders en bestuurders vermijden elke vorm van belangenverstrengeling. De Raad van Toezicht ziet hier op toe.

- Nevenfuncties van de leden van de Raad van Toezicht en directie worden in de jaarrekening vermeld;
- De reglementen van de Raad van Toezicht zullen in 2018 in lijn worden gebracht met de Code door het opnemen van bepalingen hoe te handelen bij mogelijke belan-

genverstrengeling. Ook de relatie met gelieerde partijen zal worden herijkt.

Principe 9: Het bestuur is verantwoordelijk voor het financiële beleid en risicobeheer door sluiten de interne procedures en externe controle.

- De directie en de Raad van Toezicht ontvangen maandelijks een dashboard met financiële kengetallen;
- De directie bespreekt in mei en in september financiële jaarprognoses voor de rest van het jaar met de Raad van Toezicht;
- De accountant is aanwezig bij de vergadering van de auditcommissie en van de Raad van Toezicht waarop de jaarrekening wordt besproken. Tijdens deze vergaderingen wordt ook het accountantsrapport besproken;
- 1 x per jaar stelt de accountant de managementletter op. De reactie van Het Scheepvaartmuseum op de managementletter wordt door de directie in overleg met de auditcommissie opgesteld.

VERSLAG VAN DE RAAD VAN TOEZICHT

Tot slot

2017 was een prima jaar voor ons mooie museum. Op basis van het solide activiteitenplan Blauwdruk 2017-2020 zijn concrete mijlen gemaakt: de structuur en organisatie werden aangepast, prachtige exposities gecreëerd van *de kaart van Blaeu* tot *Tropic City*, de financiële positie versterkt, nieuwe medewerkers monsterden aan en meer en andere bezoekers vonden de weg naar het museum. In de Governance hebben wij de Culturele Code concreet doorvertaald en gewerkt aan risicomanagement en procesbeschrijving. De nieuwe rol in het vastgoedbeheer van onder andere ons unieke 'Zeemagazijn' vergde veel aandacht en is nu op stoom.

Helaas moesten we afscheid nemen van onze voorzitter van de Raad van Toezicht; Wopke Hoekstra, maar we zijn blij met de versterking van de Raad met de komst van Emily Ansenk en Isaïc Kalisvaart.

De Raad van Toezicht is enthousiast over het bereikte resultaat in 2017 en complimenteert alle vrijwilligers, medewerkers en de directie hiermee en bedankt hen bij deze voor hun inzet!

Uiteraard gaat onze dank ook uit naar Wopke Hoekstra, die in een korte, maar bijzondere periode, met zijn standvastige optreden en heldere communicatie een wezenlijke bijdrage heeft geleverd aan een succesvol jaar voor Het Scheepvaartmuseum.

Matthieu J.M. Borsboom
Vice-admiraal b.d.

Voorzitter Raad van Toezicht

